

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 911.3

В.П. Нагірна

НАСЛІДКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ У КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ*

В.П. Нагирная**РЕЗУЛЬТАТЫ ВСТУПЛЕНИЯ УКРАИНЫ В ВТО В КОНТЕКСТЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЕЕ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА***Институт географии НАН Украины, Киев*

Из общественно-географических позиций дана оценка эффективности использования экспортного потенциала Украины в связи с вступлением ее в ВТО. Подведены итоги членства Украины в ВТО за 2008 – 2010 гг., дан анализ его влияния на экономику страны, выявлены положительные и отрицательные стороны. Обозначены обязательства Украины в связи с членством в ВТО. Раскрыта товарная и географическая структуры экспорта, определены основные отрасли, формирующие экспортный потенциал страны. Акцентировано внимание на преобладании сырьевой ориентации товаров, экспортируемых из Украины. Выявлены особенности импорта товаров после вступления в ВТО. Сформулированы перспективные направления эффективного использования экспортного потенциала страны в разрезе основных товарных групп.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация (ВТО); членство в ВТО; товарная структура экспорта; географическая структура экспорта; экспортный потенциал; импорт товаров.

V. Nahirna**THE RESULTS OF UKRAINE'S ENTRY INTO WTO IN THE CONTEXT OF USING ITS EXPORT POTENTIAL***Institute of Geography, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv*

From the human-geographical positions it is given an assessment of effectiveness of Ukraine's export potential using in connection with its entry into WTO. The results of Ukraine's participation in WTO during 2008-2010 are summarized, its influence on the economy of the country, positive and negative aspects are analyzed. Ukraine's commitments connected with its participation in WTO are described. The commodity composition and geographical structure of the export are characterized, the main branches, which form export potential of the country, are defined. It is emphasized on predominance of raw materials in Ukraine's export. The features of merchandise imports after Ukraine's entry into WTO are shown. The long-term directions of effective using of the country's export potential for main commodity groups are grounded.

Keywords: World Trade Organization (WTO); WTO membership; commodity composition of export; geographical composition of export; export potential; merchandise imports.

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) є об'єктивним процесом, зумовленим глобалізацією господарського розвитку сучасного світу. Це ознака інтеграції держави до світової економічної системи, використання нових конкурентних умов для виробництва і реалізації вітчизняної продукції, можливості розширення співпраці на міжнародному рівні. Разом з тим, цей процес спонукає до внутрішніх перетворень, запровадження економічних реформ, удосконалення організації господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності виробництва. З іншого боку, залежність від імпорту енергоносіїв і багатьох видів товарів, особливо високотехнологічних, свідчить про те, що Україна змушена інтегруватися у світове співтовариство.

Вступ до СОТ відповідає стратегічним інтересам держави, що зумовлено експортною орієнтацією її господарства. Частка промислової продукції, яка експортується, коливається на рівні близько 50 % від загального обсягу промислового виробництва і становить майже 45 % ВВП [4]. Частка аграрного сектора і харчової промисловості в українському експорті становить близько 17%. Реалізація експортного потенціалу України значно залежить від режиму сприяння з боку країн-членів СОТ, впровадження вільної та досконалої конкуренції, унормування доступу до світових ринків, а також від світової кон'юнктури, низки позаекономічних міжнародних чинників.

Україна набула членства в СОТ 16 травня 2008 р. Процес приєднання тривав понад 14 років. Верховна Рада прийняла 49 Законів України відповідно до норм СОТ. Нині членами СОТ є 153 країни, що здійснюють майже 95 % світової торгівлі товарами

* Статтю підготовлено за матеріалами наукової доповіді автора на Вченій раді Інституту географії НАН України 22 грудня 2010 р.

й послугами. Міжнародні організації, такі як ООН, МВФ, МБРР та ін. мають статус спостерігачів у окремих структурах СОТ. Всі торгові партнери і сусіди України – це або члени СОТ, або країни, що знаходяться у процесі підготовки до вступу [5].

Основними принципами вступу до СОТ є: торгівля без дискримінацій, тобто взаємне надання режиму найбільшого сприяння у торгівлі товарам і послугам іноземного походження; регулювання торгівлі переважно тарифними методами; відмова від кількісних обмежень; прозорість торговельної політики; врегулювання торговельних спорів шляхом консультацій, переговорів; технічне сприяння державам, що розвиваються, з питань, які належать до компетенції СОТ [7].

Реалізація поточних і стратегічних торговельно-економічних інтересів країни передбачається шляхом ефективної участі у багатосторонніх торговельних угодах під час вироблення нових правил міжнародної торгівлі. Отже, СОТ – це своєрідний багатосторонній контракт, норми і правила якого регулюють приблизно 95 % усієї світової торгівлі товарами й послугами.

Ставши повноправним членом СОТ, Україна взяла на себе відповідні зобов'язання. Загальний рівень підтримки сільського господарства має становити близько 10 – 12 млрд грн на рік. Причому на заходи «жовтої скриньки» (підтримка безпосередньо товаровиробників) має витрачатися 75 % від суми загальної підтримки, і лише 25 % – на програми «зеленої скриньки» (інформаційні послуги, боротьба з хворобами та шкідниками рослин, охорона довкілля, науково-дослідні програми, будівництво доріг, облаштування сільських територій тощо).

Слід зазначити, що у високорозвинених країнах, таких як США, Канада, Бразилія, країни ЄС, частка «зеленої скриньки» становить 50–60 % загальної підтримки, тоді як в Україні, навпаки, перевага надається товаровиробникам. У цьому країна отримала певні пільги, зважаючи на нинішній стан сільського господарства і низьку ефективність виробництва сільськогосподарської продукції. Згідно з вимогами СОТ держава має підтримувати структурну перебудову господарств, зміну їх спеціалізації, будівництво нових ферм, оснащення їх новим обладнанням, спорудження холодильників, закупівлю худоби. Ця допомога надається за умови, якщо буде складено бізнес-план і в ньому обґрунтовано, що виробник є неконкурентним не через ринкову кон'юнктуру самого господарства або його неадекватний менеджмент [2].

Серед інших зобов'язань важливими є зменшення ставки ввізного мита на сільськогосподарську продукцію з 20,94 % до 13,80 % та подальше його зменшення до 10,66 %. Це зобов'язання викликало найбільше занепокоєння у вітчизняних виробників, а також споживачів сільськогосподарської продук-

ції. Було прийнято Закон України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» обсягом 260 тис. т. Україна зобов'язувалася також щорічно зменшувати ставку експортного мита на насіння олійних культур з 17% до 10% і не збільшувати розмір мита у майбутньому. Істотними для експортної діяльності України є зобов'язання не застосовувати експортні субсидії на сільськогосподарські товари і скасувати нульову ставку ПДВ для вітчизняних виробників молока і м'яса [10].

Аналізувати наслідки приєднання України до СОТ виявилось складним завданням, оскільки стало проблемним виокремлення наслідків кризи та наслідків набуття членства в СОТ. Згідно з висновками незалежних експертів [2] впродовж півроку (з травня по жовтень 2008 р.) зовнішня торгівля України активно розвивалася. Безпосередній вплив на зростання експорту мали заходи, пов'язані саме з членством у СОТ. Головні з них – зниження імпорتنних тарифів на українські товари, скасування кількісних обмежень експорту зернових, насіння соняшнику та соняшникової олії.

Водночас лібералізація тарифів на імпорт сприяла зростанню обсягів імпорту до України. За півроку експорт держави зріс на 37%, а імпорт – на 35%. Однак, слід зазначити, що зовнішньоторговельний дефіцит (перевищення імпорту над експортом) у країні продовжував зростати. Як зазначають експерти [2], це не пов'язано зі вступом до СОТ, а зумовлено стабільністю на той час обмінного валютного курсу, що стимулювало імпорт. З іншого боку, збільшення внутрішніх виробничих витрат на вітчизняну продукцію спричинило зниження конкурентоспроможності експорту.

Великі побоювання були пов'язані з можливим стрімким зростанням імпорту харчових продуктів. Насправді обсяги імпорту були набагато меншими, ніж очікувалося до вступу в СОТ. Збільшення обсягів імпорту м'ясної продукції дало можливість певною мірою ліквідувати дефіцит цієї продукції на внутрішньому ринку. Однак, варто зазначити, що міжнародна конкуренція, збільшення імпортованої продукції призвели до скорочення вітчизняного виробництва м'яса, згортання розвитку тваринництва.

Вступ України до СОТ, попри негативні моменти, є важливим стимулом для впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності економіки, її відкритості. Посилення відкритості господарства України зумовлює необхідність пошуку шляхів поліпшення умов торгівлі вітчизняними товарами на принципах і нормах СОТ [8]. Товарна структура і динаміка експорту України, включаючи період членства в СОТ, показані в табл. 1.

В Україні, як державі з експортоорієнтованим виробництвом, впродовж останніх 10-ти років

Таблиця 1. Експорт України

Товарна група за Українським класифікатором зовнішньоекономічної діяльності	До вступу в СОТ						Після вступу до СОТ							
	2005		2006		2007		2008		2009		Червень-грудень 2008 р.		січень - вересень 2010 р.	
	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%
Недорогоцінні метали та вироби з них	14,0	41,0	16,4	43,0	20,8	42,0	27,6	41,0	12,8	32,2	16,1	39,0	12,6	34,9
Сільськогосподарські товари	4,3	13,0	4,7	12,0	6,3	13,0	10,8	16,0	12,2	30,0	7,9	19,0	6,6	17,9
Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання; прилади оптичні для вимірювання; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти	3,0	9,0	3,5	9,0	5,2	11,0	6,6	10,0	5,3	6,3	4,0	12,0	4,2	14,8
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та каучук	3,6	10,0	4,2	11,0	5,0	10,0	6,0	9,0	3,1	7,7	3,5	8,0	2,9	7,8
Транспортні засоби, устаткування та пристрої, пов'язані з транспортом	1,7	4,0	2,1	5,0	3,3	7,0	4,3	7,0	5,0	6,6	2,7	6,0	2,3	2,2
Енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки	3,3	10,0	2,6	7,0	2,6	5,0	4,1	6,0	2,1	4,4	1,5	5,0	2,6	7,3
Руди, шлаки та зола; сіль; сірка; землі та каміння; шпугатурні матеріали, вапно та цемент	1,4	4,0	1,3	3,0	1,6	3,0	2,9	4,0	1,8	3,5	1,9	5,0	2,2	7,2
Дерева і вироби з деревини; маса з деревини; папір та картон	1,0	3,0	1,2	3,0	1,6	3,0	1,7	3,0	1,5	3,5	0,9	2,0	1,3	3,5
Текстиль, шкіра, натуральне хутро, одяг та взуття	1,2	4,0	1,4	4,0	1,5	3,0	1,5	2,0	1,0	2,5	0,8	2,0	0,8	2,1
Інше	0,8	2,0	1,1	3,0	1,3	3,0	1,3	2,0	1,3	3,3	0,8	2,0	0,8	2,3
Разом	34,3	100,0	38,5	100,0	49,2	100,0	66,8	100,0	46,1	100,0	40,1	100,0	36,3	100,0

(2001–2010) спостерігалось постійне нарощування обсягів **експорту** товарів. Він збільшився з 16,3 млрд дол. США у 2001 р. до 36,3 млрд дол. США у 2010 р., або майже у 2,4 разу [6]. У 2008 р. (з травня місяця) після вступу до СОТ експорт товарів становив майже 67 млрд дол. США, тобто тільки за один рік він зріс на 37 %. Однак у 2009 р. у зв'язку з наростанням фінансової та економічної кризи експорт українських товарів зменшився майже на 40 % порівняно з попереднім роком. У 2010 р. він почав зростати, з січня по вересень – майже на 32 % порівняно з аналогічним періодом 2009 р.

Після вступу до СОТ майже не змінився склад основних товарних груп експорту, хоча дещо іншою стала їх частка у загальних обсягах вивозу товарів. Основною складовою зовнішньої торгівлі товарами була й залишається торгівля чорними металами, що складають близько 42–43 % у структурі експорту товарів. Впродовж кризового періоду ця частка зменшилася до 32 % у 2009 р., дещо зросла у 2010 р. (майже до 35 %). Зниження експорту чорних металів пов'язано зі скороченням попиту на метал та виробу з нього через економічну кризу в багатьох країнах-імпортерах цієї продукції, а також у зв'язку зі зниженням цін на чорні метали на зовнішніх товарних ринках.

На другому місці серед експортних товарів є сільськогосподарська продукція, на яку припадає в середньому 12 – 16 %. У 2009 р. її частка зросла до 30,6 %, а потім знову почала знижуватися. Стрімке підвищення експорту сільськогосподарських товарів у найважчий кризовий рік пов'язано саме зі вступом України до СОТ. Зокрема, було скасовано експортні квоти на зернові культури. Крім того, у 2008 р. в Україні отримано рекордний врожай зернових культур – 53,3 млн т, що значно посилює її експортний потенціал.

Третє місце в структурі експорту товарів займають механічне обладнання, прилади, електрообладнання. Особливо слід виділити таку продукцію як котли, машини, апарати й механічні пристрої, електричні машини й устаткування. Їх частка зросла з 10 до 13,3 %, однак у подальшому знову знизилася, що пов'язано зі зміною кон'юнктури зовнішніх ринків внаслідок економічної кризи.

Експорт продукції хімічної промисловості зменшився і в доларовій вартості, і у відсотковому відношенні (з 10–11 до 8 %). Це спричинено падінням попиту на ці товари у зв'язку з економічною кризою та погіршенням цінової кон'юнктури на традиційну українську продукцію (азотні добрива, карбамід, шини, сода, сірчана кислота, фарби й лаки та ін.). Слід зазначити, що Україна є найбільшим у світі експортером азотних добрив. Саме завдяки скасуванню антидемпінгових заходів, що є прерогативою СОТ, стало можливим деяке збільшення експорту цієї продукції на ринок країн ЄС.

Транспортні засоби, куди входять наземні тран-

спортні засоби, зокрема легкові автомобілі, аеронавігаційні та космічні апарати, плаваючі засоби, шляхове обладнання тощо, традиційно займали 5–6 % у структурі експорту товарів. Через рік після вступу до СОТ цей показник сягнув 12,6 %, що пов'язано зі збільшенням експорту вітчизняних автомобілів, які виробляються на основі збору комплектуючих деталей. Надалі, у зв'язку з кризою і, відповідно, скороченням попиту на цю продукцію на зовнішніх ринках, експорт транспортних засобів, у тому числі й автомобілів, істотно зменшився.

Частка енергетичних матеріалів (кам'яне вугілля, кокс, електроенергія, нафта та продукти її перегонки) в експорті товарів скоротилася з 10 до 5–7 %. Це пов'язано не стільки зі вступом України до СОТ, скільки з об'єктивними причинами: обмеженість власних ресурсів, особливо нафти, орієнтованість на імпортні поставки її, а також зростання внутрішнього попиту. Така тенденція напевно збережеться й надалі [2].

Серед інших товарних груп експорту слід виділити таку як руди, шлаки та зола, сіль, сірка, каміння, цемент тощо. Їх експорт дещо збільшився, зокрема у 2008 та 2010 рр. у зв'язку зі сприятливою кон'юктурою на цю продукцію на зовнішніх ринках.

Майже не змінився експорт деревини й виробів з неї, значно скоротився вивіз текстилю, шкіри, натурального хутра, одягу і взуття (табл. 1).

На виділені групи товарів припадає майже 93 % вітчизняного експорту товарів. Це свідчить, що основні доходи від експорту українських товарів формуються за рахунок таких галузей: 1) металургія, 2) сільське господарство, 3) хімічна промисловість, 4) машинобудування та виробництво транспортних засобів.

Велика залежність від експорту має також деякі негативні наслідки. Спад виробництва в галузях, що орієнтуються на зовнішні ринки, скорочення експорту провідних товарних груп, погіршення світової кон'юнктури можуть спричинити зменшення валютних надходжень до країни, уповільнення її економічного розвитку. Український експорт в межах СОТ формують товари переважно з низьким ступенем перероблення. Це стосується насамперед продукції чорної металургії, сільського господарства, гірничодобувної промисловості. Ціноутворення щодо цієї продукції є нестабільним, чутливим до зовнішніх ринків, прибутки від її реалізації значно нижчі, ніж від продажу високотехнологічних товарів.

Виробництво товарів для експорту має доволі високий рівень концентрації, що значно підвищився зі вступом до СОТ. Це пов'язано з тим, що усунення торговельних бар'єрів та обмежень сприяло активізації виробництва експортоорієнтованих товарів на основі використання найбільш сприятливих

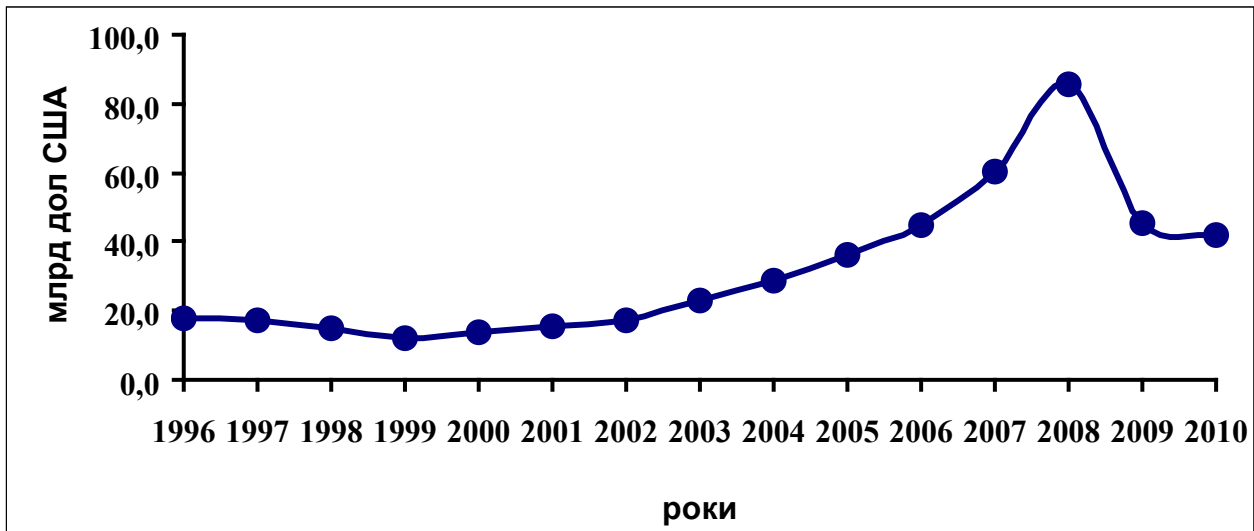

Рисунок. 1. Імпорт товарів в Україну у вартісному виразі. Складено за [4].

природних умов і економічних чинників, у тому числі виробничо-технічних потужностей, дешевої землі й робочої сили тощо. Подальше поглиблення спеціалізації на виробництві продукції на експорт, зокрема з низьким ступенем перероблення, негативно впливає на господарство України. Вона стає сировинним додатком до економіки високо-розвинених країн. Внаслідок цього знижується ефективність господарської діяльності, загострюються соціальні та економічні проблеми, Це особливо стосується районів розвитку гірничодобувної, металургійної, хімічної галузей промисловості (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська, Івано-Франківська області).

Поглиблення експортної орієнтації сільського господарства, зокрема на виробництві високоліквідних, однак надто ґрунтовиснажливих культур, таких як соняшник, ріпак, цукрові буряки, зернові культури, призводить до істотного зниження родючості ґрунтів, виснаження й деградації земельних ресурсів, погіршення екологічної ситуації.

Позитивним наслідком вступу України до СОТ є захист від провадження антидемпінгових та спеціальних розслідувань, які часто мали місце щодо металургійної та хімічної галузей. Це призвело до зменшення впливу дискримінаційних дій країн-імпортерів, беручи до уваги тривалий та складний характер переговорних процесів щодо вступу до СОТ, можливості посилення обмежувальних заходів проти експорту української продукції в умовах фінансової кризи [2].

Членство України в СОТ мало позначилося на географічній структурі експорту, хоча деякі установлені тенденції зазнали незначних змін. Раніше основними споживачами українських товарів були країни СНД, ЄС, азійські держави. Після вступу до СОТ частка країн СНД зменшилася на 3 %, Азії та Африки – збільшилася, а країн ЄС залишилася

незмінною. Найбільше зростання експорту спостерігається до країн Африки (за 1 рік на 49%). Найбільшим попитом на африканському ринку користуються чорні метали, хімічна продукція, зерно і рослинні олії. Зросли також обсяги експорту до країн Північної та Південної Америки. Майже вдвічі збільшилося постачання до США, особливо продукції чорної металургії.

Вступ України до СОТ і лібералізація імпоротно-митного режиму забезпечують вільніший доступ товарів на український ринок. Динаміка імпорту товарів в Україну показана на рис. 1. Найбільше його зростання спостерігалось у 2008 р. – на 35 % порівняно з 2007 роком.

Основними імпортованими товарами є: енергоресурси, обладнання, устаткування, машини й механізми, продукція хімічної промисловості, транспортні засоби та шляхове обладнання, полімерні матеріали і пластмаси, недорогочінні метали і вироби з них, готові харчові продукти [4]. Найбільша частка припадає на енергоресурси – від 25 до 30 %, обладнання, устаткування та машини – 18 – 20 %, продукцію хімічної промисловості – близько 14 % (2008 р.).

Велике зростання імпорту у вартісному виразі відбулося за рахунок подорожчання енергоносіїв, зокрема природного газу з РФ. Однак це не має безпосереднього відношення до вступу України до СОТ. З інших товарних груп, що сформували приріст імпорту, можна виділити транспортні засоби і сільськогосподарську продукцію.

Половина із ввезених в Україну транспортних засобів є легковими автомобілями. Ненасичений внутрішній попит й істотне зниження ввізної ставки мита (з 25 до 10%) спричинили значне збільшення імпорту цієї продукції. Однак за останні місяці 2008 р. у зв'язку зі складною економічною ситуацією, скороченням доходів і купівельної

спроможності населення, а також ускладненням доступу до кредитів імпорту легкових автомобілів різко скоротився (на 46 % наприкінці 2008 року порівняно з попередніми місяцями) [2].

Найбільше занепокоєння в Україні викликало збільшення імпорту сільськогосподарської продукції. Однак його зростання було помірним (на 11% впродовж 2008 р.) і стосувалося лише окремих груп товарів. Найістотніше збільшення імпорту відбулося через ввезення м'ясної продукції, на яку припадало 43% у структурі продовольчих товарів. Вартість імпортованої м'ясної сировини у другому півріччі 2008 р. проти аналогічного періоду 2007 р. збільшилася у 6,5 разів. Іноземні експерти вважають, що головною причиною цього є не стільки вступ до СОТ, як великий внутрішній дисбаланс між виробництвом та споживанням м'ясної продукції в Україні [2]. Однак, все ж таки основну роль у різкому збільшенні імпорту продукції тваринництва відіграло зниження імпорتنих тарифів: свинини – у 4 рази, м'яса птиці – у 2 – 6 разів.

Значні обсяги імпорту м'яса і м'ясопродуктів загострили проблему конкурентоспроможності української продукції, а також конкуренцію на внутрішньому ринку. У більшості випадків м'ясна сировина ввозилася з метою перероблення на м'ясопереробних підприємствах, які мали проблеми із забезпеченням вітчизняною сировиною. У зв'язку з тим, що імпортована сировина дешева, скорочуються обсяги сировинних поставок вітчизняного виробництва, відповідно знижується рівень розвитку м'ясного тваринництва, скорочується поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ). З відкриттям внутрішнього ринку для імпортової продукції Україні надано можливість застосовувати механізми захисту внутрішнього ринку, однак його не завжди використовували, хоча у 2009 р. було порушено ряд антидемпінгових розслідувань щодо продажу курятини зі США і Бразилії [10].

На думку вітчизняних авторів, що досліджують стан і тенденції розвитку агропродовольчого ринку країни після вступу до СОТ [3], в Україні створено нерівні умови конкуренції між імпортованою продукцією та продукцією національного виробництва на внутрішньому ринку. На відміну від високорозвинених країн-членів СОТ (Канада, США, країни ЄС), Україна не використовує і зобов'язалася не використовувати експортні субсидії (допомога, підтримка) на продукцію сільськогосподарства. Зниження експортних мит на таку продукцію, як насіння соняшнику, ріжню, ріпаку, жива ВРХ і вівці, шкіри ВРХ, овець, кіз і свиней призвело до того, що вивозити цю продукцію стає вигідніше, ніж створювати вітчизняні переробні підприємства. Таким чином Україна перетворюється на сировинний додаток до європейської економіки. Скасування квот на експорт зернових,

зокрема пшениці, значно впливає на державну політику регулювання агропродовольчих ринків. Це особливо стосується стримування зростання цін на продовольство за рахунок обмеження на експорт зерна.

Ситуація на ринку молочних продуктів також змінилася на гірше. Помітно знизилася виробництво всіх основних видів молочних продуктів, особливо сухого молока, вершкового масла, казеїну. Основними загрозами розвитку виробництва молочних продуктів і сирів в Україні є слабкість сировинної бази та нестабільність зовнішніх ринків збуту. Головними постачальниками сировини залишаються нині господарства населення, в результаті її якість є доволі неоднорідною. Найбільшим імпортером молочної продукції з України, у тому числі сирів, є РФ (понад 80% загального обсягу експорту цієї продукції). Нині експорт сирів обмежено. Ринки ЄС для України майже недоступні, оскільки сировина для виробництва молочних продуктів є не завжди якісною, не гармонізовано технічні стандарти. Основу імпорту молочної продукції до України становлять кисломолочні продукти і сири, що ввозяться переважно з Росії. У 2009 р. зріс імпорт вершкового масла і сухого молока з Білорусі (до 40% у структурі імпорту). Україна водночас є найбільшим експортером сиру в цю країну.

Регулювання внутрішнього ринку м'ясної і молочної продукції за умов членства в СОТ має спрямовуватися передусім на формування внутрішнього попиту, недопущення зростання цін та уникнення дефіциту м'ясної і молочної сировини для забезпечення вітчизняних переробних підприємств, покращення якості продукції [3].

Одним із очікуваних наслідків вступу до СОТ було сподівання збільшити іноземні інвестиції в Україну. Найбільші обсяги залучення іноземних інвестицій в Україну спостерігалися у II кварталі 2008 р., тобто відразу після вступу до СОТ. За 2008 рік було залучено 6,2 млрд дол. США. Однак негативні процеси, що відбувалися у світовій економіці, почали впливати й на Україну. Уповільнилося зростання ВВП, індекс промислової продукції знизився на 5,3 позначки, гривня девальвувалася на 60%. За таких умов відбулося уповільнення темпів зростання інвестицій і навіть їх відтік [10].

Сам факт приєднання до СОТ не є гарантією притоку капіталу до України. Лише виконання системи зобов'язань та правил СОТ сприятиме поліпшенню привабливості й прозорості українського ринку. Але на інвестиційний клімат впливають також макроекономічна ситуація, політична стабільність тощо. В Україні проводився активний пошук іноземних партнерів головним чином для модернізації промислових секторів економіки та інфраструктури, введення ефективних енергоощад-

них технологій на підприємствах гірничо-металургійного комплексу та хімічної промисловості.

Підсумовуючи наслідки вступу України до СОТ, слід зазначити, що експортний потенціал країни не використовується належним чином. Переважання сировинного експорту, незначні інвестиційні надходження, не завжди сприятливі торговельні режими для вітчизняного виробника не стали вагомим стимулом для зростання економіки України, підвищення конкурентоспроможності виробництва, включаючи головні експортоорієнтовані галузі, такі як чорна металургія, хімічна промисловість та сільське господарство.

Підвищення концентрації виробництва експортоорієнтованої продукції, формування територіальних спеціалізованих районів може бути успішним за наявності розвиненої і гнучкої інфраструктури, висококваліфікованих кадрів, здатності до швидкої перебудови виробництва. Слід зазначити, що зниження частки сировинноорієнтованої продукції передбачає не тільки інноваційну активність підприємств, виробництво високотехнологічної продукції, а й вдосконалення структури вітчизняної економіки. Це особливо стосується металургійного виробництва, яке забезпечує понад 40% валютних надходжень, однак його продукція має напівфабрикатний характер, що не сприяє ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу країни та пов'язане з надмірним навантаженням на навколишнє середовище [1].

Світові тенденції науково-технічного прогресу у машинобудуванні виявляються у скороченні життєвого циклу машин, обладнання, високотехнологічних споживчих товарів. У цьому контексті розвиток вітчизняного машинобудування, його орієнтація на зовнішній попит залежать від спромож-

ності забезпечити технологічний прогрес, постійне оновлення виробництва, підвищення якісних характеристик продукції.

Вступ до СОТ сприяв певною мірою підвищенню ефективності використання експортного потенціалу сільського господарства. Основними напрямками підвищення рівня експортної орієнтації сільського господарства, його конкурентних позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках є перехід від дрібнотоварності, застарілих технологій виробництва до нових організаційно-правових форм господарювання; створення сприятливих макроекономічних умов для розвитку агробізнесу; підвищення якості експортованих сільськогосподарських товарів і удосконалення нормативної бази для її визначення. Особливо важливою є державна підтримка сільського господарства, що згідно з умовами СОТ має здійснюватися в межах так званої «зеленої скриньки» [7]. Велике значення має структурна перебудова сільськогосподарського виробництва, розвиток інфраструктури, сприяння збуту сільськогосподарської продукції, удосконалення землекористування тощо.

Раціональне використання експортного потенціалу України, її природних багатств, виробничих та економічних передумов, а також успішне входження в глобалізований світ і зокрема в СОТ, можливе лише на основі запровадження нової інноваційної моделі розвитку країни, активного використання наукового потенціалу, стимулювання інвестиційного процесу, утвердження стабільних правил регулювання економічної діяльності, створення цивілізованого конкурентного ринкового середовища [9]. Важливе значення має розвиток внутрішнього ринку, зростання платоспроможного попиту населення і пропозиції вітчизняних товарів і послуг, а також урахування світової кон'юнктури.

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т економіки та прогнозування; Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Один рік України у СОТ. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. – 2009. – 44 с.
3. *Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.* Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ. – К.: Ін-т економіки та прогнозування України НАН України, 2010. – 208 с.
4. Офіційний сайт Держкомстату України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>
6. Регіони України. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України. – 2008. – 797 с.
7. Соціальні та економічні наслідки вступу України до СОТ: експертні оцінки / Відп. ред. Ю. Привалов. – Львів: Українські технології, 2004. – 142 с.
8. «Стан підготовки вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ), проблеми та перспективи» / Стенограма Парламентських слухань 1 листопада 2006 р. – [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Монографія / За заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К.: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2009. – 655 с.
10. Україна – перший рік в СОТ. Результати та майбутні перспективи для аграрного сектору України / Круглий стіл «Вступ України до СОТ та вплив на аграрний сектор України». – [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>